

Euskaltzaindiaren *Arauak*

Exonomastika batzordea

2018an argitaratutako arauak

1- Otsailaren 16an, 185. araua argitaratu zen (**Errenazimentuko pertsona-izenak**), Euskaltzaindiak 2017ko abenduaren 22an onartua. Arauak bi atal ditu:

Lehenengo atalean, zenbait azalpen ematen dira ulertzeko zer gertatzen zen garai hartan pertsona ospetsuen izenekin: latina zen prestigiozko hizkuntza, jatorrizko izenak latinizatu egiten ziren askotan, eta hala zabaltzen ziren Europan. Latinetik, gero, tokian tokiko hizkuntzetara aldatu ohi ziren grafia egokituta. Adibidez, *Jehan Cauwin* frantses teologoaren izena *Ioannes Calvinus* gisa latinizatu zen, eta handik pasatu zen Europako hizkuntzetara: *Johannes Calvin* (alemana), *Giovanni Calvino* (italiera), *John Calvin* (ingeleza), *João Calvino* (portugesak), *Jan Kalwin* (poloniera)... Halakoetan, euskaraz ere egokitzen da grafia: *Joan Kalbino*. Halakorik gertatzen ez bada, hau da, egokitzapena hizkuntzaren batean baino gertatzen ez bada, euskaraz ez da egokitzen. Hori da irizpide orokorra.

Bigarren atalean, garai horretako pertsona-izen ospetsuen zerrenda ematen da, eta, euskarazko formarekin batera, gaztelaniazko, frantsesezko eta ingelesezko formak ere ematen dira. Izen oso ezagunak dira gehienak, hala nola *Kristobal Kolon*, *Leonardo da Vinci*, *Martin Lutero*, *Fernando Magallanes*, *Nikolas Koperniko*, *Michelangelo*, *Nikolas Makiavelo*... Guztira, 58 pertsona-izen ematen dira.

2- Martxoaren 28an, 186. araua argitaratu zen (**Atzerriko pertsona-izenak. Grafiarizpideak. Errege-erreginen eta kidekoen kasua. Euskaltzaindiaren gomendia**), Euskaltzaindiak 2017ko urriaren 27an onartua.

Arau luze bat da, kanpoko pertsona-izenak euskaraz nola idatzi behar diren adierazteko, eta xehe aztertzen du errege-erreginen izenen gaia. Nazioartean guztiz

zabaldurik dagoen joera da errege-erregina historikoen ponte-izenak hizkuntzaz hizkuntza aldatzea. Adibidez, ingelesez *Henry VIII* idazten den Ingalaterrako erregearen izena *Henri VIII* da frantsesez, *Enrique VIII* gaztelaniaz, *Enrico VIII* italieraz, *Heinrich VIII* alemanez... eta *Henrike VIII.a* idaztekoa da euskaraz.

Nazioartean hain errotuta zegoen tradizio hori, baina, ahulduz joan da azken urteetan. Gaur egun, hizkuntza batzuetan erabat desagertu da izena egokitzeiko tradizio horren aplikazioa azken urteotako errege-erreginen izenei dagokienez; beste hizkuntza batzuetan aldatze bidean dago, eta beste batzuetan, berriz, sendo iraun du gaur egun arte. Arauan, zehazki deskribatzen da frantsesaren eta gaztelaniaren oraingo jokabidea, batetik, eta euskaraz gaur egun arlo horretan zer jokabide nabari diren, bestetik.

Azkenik, errealitate konplexu eta aldakor hori ikusirik, Euskaltzaindiak gomen-dio bat eman du, bi zatiz osatua: batetik, lehengo errege-erreginen izenak euskarara egokitzea; bestetik, Bigarren Mundu Gerraz geroztik errege edo erregina bilakatu direnen izenak ez egokitzea, hau da, jatorrizko izenak erabiltzea.

Azkenik, irizpide horren aplikazioa erakustearren, 237 errege- eta erregina-izenen zerrenda eman du, lurraldeka banatuta: Aragoi, Gaztela, Espainia, Portugal, Frantzia eta Europako beste estatu askotako errege-erreginen izenak ematen dira euskaraz, gaztelaniaz, frantsesez eta ingelesez.

3- Maiatzaren 4an, 187. araua argitaratu zen (***Munduko zenbait gizarte- eta erlijiotalderen jarraitzaileen izenak eta ordena militar eta ospitalario nagusien izenak***), Euskaltzaindiak 2017ko azaroaren 24an onartua.

Munduko erlijio-talde nagusien jarraitzaile nagusien izenak eta politikaren arloko zenbait gizatalderen izenak aztertu eta bildu ditu Akademiak arau honetan. Hala, kristautasunaren (*jansenista, presbiteriano, Jehovaharen lekuko...*), islamaren (*suní, xii/xiita, ismaili...*) eta judaismoaren eremuko gizatalde nagusiak (*askenazi, falaxa, haredi...*), historikoak zein gaur egungoak, eta politikaren eremuko zenbait gizatalde ezagun (*atorrabeltz, espartakista, mentxebike, gibelino, kosako, zipaio...*) ageri dira. Guztira, 98 izen.

Bestalde, ordena militar eta ospitalario nagusien izenak ere bildu dira arauaren bigarren partean: 15 ordenaren izenak (*Jerusalemgo San Joan Ospitaleko Zaldunen Ordena, Maltako Ordena, Tenpluko Zaldunen Ordena...*).

Irizpideei buruzko sarreraren ondoren, izen-zerrendak ematen dira, eta euskarazko izenei gaztelaniaz, frantsesez eta ingelesez dagozkien izenak ere gehitu dira.

4- Ekainaren 15ean, **188. araua** argitaratu zen (***Munduko mitologiako zenbait izen eta Ekialdeko erlijio-sineskeren arloko zenbait pertsona-izen***), Euskaltzaindiak 2017ko abenduaren 22an onartua.

Lehenagoko beste arau batzuetan ere arautuak ditu Akademiak munduko izaki mitologiko askoren euskarazko izenak: 82. arauan, 175. arauan, 176. arauan eta 181. arauan. Arau honetan, Ameriketako zenbait izen mitologiko (*Pachamama, Viracocha, Tlatoc, Manitu...*), mitologia germanikoko eta zeltikoko izen batzuk (*Odin, Thor, Tutatis...*), hinduismoaren jainko-jainkosa nagusi batzuk (*Brahma, Vixnu, Xiva...*) eta mitologia islamikoaren eremuko izen batzuk eman ditu (*Malik, Azrael, Iblis...*).

Izen mitologikoez gainera, Asian sortutako erlijio batzuetako pertsona-izen nagusi batzuk ere eman ditu (*Buda, Konfuzio, Zaratustra...*).

5- Uztailaren 16an **189. araua** argitaratu zen (***Amerindiar buruzagien izenak***), Euskaltzaindiak 2018ko martxoaren 22an onartua

Bi sailetan banatuta ageri dira arauan amerindiar buruzagien izenak. Lehenengoan, Ipar Amerikako indiar tribuen buruzagi batzuen izenak ageri dira (18 izen). Halako izenak itzuli egiten dira hizkuntzatik hizkuntzara hitz arruntez osatutako izen bereziak direnean, eta euskaraz ere hala egitea hobetsi du Akademiak. Izenen osagaiak lexiko arrunteko hitzak badira ere, pertsona-izenak dira; beraz, ez dute artikulurik hartzen. *Zezen Eseri, Bele Txiki, Hodei Gorri* eta abar ageri dira zerrendan. Beste batzuetan, pertsona-izen horiek ez daude hitz arruntez osatuak, eta, halakoe-tan, grafia ez da egokitzen, hala nola *Cochise* edo *Pocahontas*.

Bigarren sailean, inken buruzagien izen batzuk ageri dira (11 izen). Kasu horre-

tan, izenak ez dira egokitzen, eta gaztelaniazko izenak nagusitu dira nazioartean. Euskaraz ere, nazioarteko joerari jarraitzea eta, oro har, grafia ez egokitzea hobetsi du Euskaltzaindiak: *Huayna Capac, Pachacutec, Tupac Amaru...*

Nolanahi ere, jatorrizko izenak ere erabil daitezke. Adibidez, *Тһаһаһҗка Ыҗотаке* idatz daiteke *Zezen Eseriren* ordez, edo kitxuazko *Ata-wallpa* erabil daiteke *Atahualpa*ren ordez.

6 - Irailaren 3an **190. araua** argitaratu zen (***Munduko herriak eta etniak***), Euskaltzaindiak 2018ko ekainaren 29an onartua.

Arauaren lehen atalean, munduko herriak eta etniak euskaraz izendatzeko irizpideak zehazten dira. Etniaren izena egoten da hizkuntza-izen askoren eta leku-izen askoren jatorrian. Adibidez, *amharera* hizkuntza *amhara* etniaren hizkuntza da, eta *balutx* etniaren izenetik eratorria da *Balutxistan* lekuizena.

Batzuetan, nahasian agertzen dira etniaren izena eta lurralde bateko herritarren izena, baina, gehienetan, biak bereizi beharra dago. Adibidez, *kirgiz* etniakoen lurraldea Kirgizistan da, baina Kirgizistango herritarrak *kirgizistandarrak* dira berez, eta *kirgizistandar* guztiak ez dira *kirgizak*. Hau da, *kirgizistandar* hitza Kirgizistango herritartasunari dagokio, eta *kirgiz* hitza, berriz, etniari.

Etnien izena mailegatzeko orduan, kontuan hartu da tradizioa eta entziklopedien, eskolaliburuaren eta komunikabideen erabilera. Eta nazioarteko joerak ere aztertu dira. Aldagai horiek guztiak kontuan izanik ondu dira irizpideak eta zerrendak. Azterketa horretatik ondorioztatu da noiz den egokia grafia egokitzea eta noiz komeni den nazioarteko grafiari eustea.

Arauaren bigarren atalean, etnia-zerrendak daude, euskaraz, eta, ohi bezala, gaztelaniazko, frantsesezko eta ingelesezko ordainak ere ematen dira. Guztira, 177 etnia sartu dira zerrendan. Kontinenteka sailkatuta aurkezten dira lehenik; ondoren, etnia guztiak zerrenda bakarrean ematen dira alfabetoaren hurrenkeran ordenaturik. Azkenik, erdarak-euskara zerrendak ageri dira: gaztelania-euskara, frantseza-euskara eta ingelesa-euskara.